

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

PROSTOROVÁ EKONOMIE

ING. KAMILA TUREČKOVÁ, PH.D.

NPEKP/NKEKP

7) LOKALIZACE MEZINÁRODNÍCH FIREM – VYBRANÉ TEORIE

OBSAH

- 1. Teorie mezoekonomiky**
- 2. Teorie výrobních cyklů**
- 3. Teorie ziskových cyklů**
- 4. Teorie územních děleb práce**

1) TEORIE MEZOEKONOMIKY

- hlavní představitel: **Stuard Holland** (1940 -), britský ekonom a politik
 - zdůrazňuje meziregionální rozdíly v ekonomické struktuře, které jsou důsledkem průmyslové revoluce
- klíčová role v regionálním rozvoji – **velké firmy** – vytvářejí specifický sektor, tzv. „**mezoekonomiku**“, jejich lokalizace posiluje ekonomickou (sociální, společenskou ...) sféru regionu, který se stává vyspělým a rozdíl mezi ním a méně vyspělými regiony se dále prohlubuje
- tyto velké firmy často dosahují pozice monopolu či oligopolu, mají významnou lobbovací i odběratelsko-vyjednávací sílu, mají specifické možnosti boje s konkurencí (ceny, nákladů aj.) či mohou snižovat daňové odvody transferem daňových povinností do tzv. daňových rájů, mají předpoklad získat výhodněji finanční zdroje, rychleji inovují apod.
- Hollander uvádí, že 1-2% firem vytvářejí ve vyspělých státech přes 50% celkové produkce³
- existence těchto „velkých firem“ negativně ovlivňuje počet, velikost a strukturu firem v

1) TEORIE MEZOEKONOMIKY

- → aby se zabránilo negativním efektům koncentrace „velkých firem“ v některých regionech a snížily se meziregionální rozdíly, navrhuje Holland posílení regulační role státu a posílení pravomocí odborových organizací kombinované s vhodnou expanzivní fiskální politikou
 - regulace hospodářské soutěže, protimonopolní zákonodárství, zákaz kartelových dohod aj.
 - investice do infrastruktury, pobídkové programy, daňová zvýhodnění ...
 - podpora umístování „pobočných“ závodů do méně rozvinutých regionů
- problémovým, méně rozvinutým regionům lze také pomoci prostřednictvím masivního transferu investic v rámci jak veřejného, tak i soukromého sektoru, které by vedly k rozvoji vybraných, nadprůměrně rostoucích „moderních“ odvětví generujících významné zisky a efekty (tato Hollandova rada naráží na politické a ekonomické bariéry)
- lokalizace firem je v rámci teorie mezoekonomiky jednak (1) silně ovlivněna samotným umístěním „velkých firem“ a současně (2) aktivistickou „regulační“ národohospodářskou⁴ politikou státu

2) TEORIE VÝROBNÍCH CYKLŮ

- Raymond Vernon (1913 – 1999), americký ekonom
- základní teze této teorie je, že regiony jsou odlišně disponovány podmínkami, zdroji a předpoklady pro výrobu určitého produktu v závislosti na jeho životním cyklu (zralosti)
 - výrobky mají **třífázový cyklus**: fáze nového výrobku, fáze zralého výrobku a fáze standardního výrobku
 - výroba se bude v průběhu cyklu přesouvat do regionů s aktuálně nejlepšími výrobními podmínkami pro danou fázi výrobku
 - neplatí taxativně pro všechny typy produktu!
- 1. fáze nového výrobku je lokalizována v nejvyspělejších regionech, které disponují komparativní výhodou v oblasti technologické vyspělosti, vysoce kvalifikované pracovní síly a „moderního“ velkého trhu doprovázeného tržním prostředím příznivě a snadno přijímacím noviny. Současně právě ve vyspělých regionech obvykle sídlí ústřední firmy zavádějící nový výrobek, což jim usnadňuje intenzivní dohled nad vývojem, výrobou a zaváděním tohoto produktu na spotřebitelský trh.

Vernon

2) TEORIE VÝROBNÍCH CYKLŮ

2. fáze zralého výrobku je doprovázena růstem objemu výroby a exportu. Dochází k úsporám z rozsahu i snižování výrobních nákladů a zvládnutí technologie výroby, cena samotného výrobku se tak obvykle snižuje a úspěch produkce tohoto výrobku zvyšuje konkurenci v regionu. Produkce je stále lokalizována ve vyspělých regionech.
 3. ve fázi standardního výrobku, po všeobecném zvládnutí technologie výroby, ztrácí vyspělý region komparativní výhodu. Plně standardizovaný výrobek se vyrábí ve velkých sériích strojově, není potřeba kvalifikovanou pracovní sílu. Naopak vzniká tlak na další snižování nákladů (skrze rostoucí konkurenci) – nejčasněji skrze levnou pracovní sílu → výroba se přesouvá do méně vyspělých regionů s levnější pracovní silou, které posilují svoji exportní pozici pro daný výrobek. Dochází k omezování výroby a exportu z vyspělejších regionů nebo se v konečném důsledku výroba v těchto regionech ukončí a značně do těchto regionů zboží naopak dovážet.
- kalkulačky, televizory, mobilní přístroje, počítače
 - „teorii a závěry z ní“ lze částečně překonat **inovacemi** stávajících produktů (otázkou je, zda se pak jedná o zcela nový nebo původní produkt?)
 - firmy se v prostoru lokalizují podle fáze výrobního cyklu svého produktu, pokud tento těmto fázím podléhá

3) TEORIE ZISKOVÝCH CYKLŮ

- Ann Markusen, (1946 -), americká ekonomka
- vychází a navazuje na teorii výrobních cyklů
- teze této teorie je, že **prosperita regionu závisí na chování velkých firem, které se snaží dosáhnout velkých zisků („superzisků“)**. Firemní strategie se liší v jednotlivých fázích cyklu zisku, kterých Ann Markusen rozlišuje pět, a ty přímo ovlivňují lokalizaci daných firem v prostoru:
 - fáze nulových (záporných) zisků
 - fáze superzisků
 - fáze normálních zisků
 - fáze normálních „plus“ nebo „mínus“ zisků
 - fáze ztráty
- teorie se opírá o přesvědčení o rozhodujícím vlivu firemních strategií na regionální rozvoj
- hlavní mechanismy nutící firmy ke změnám strategií jsou změny v potřebě koncentrace výrobních a řídicích funkcí, difúzi inovací a změny ve vztazích práce a

3) TEORIE ZISKOVÝCH CYKLŮ

1. fáze nulových (záporných) zisků

- vznik odvětví, objem výroby je malý, stejně jako zaměstnanost, výroba je náročná na kvalifikovanou pracovní sílu, koncentrace výroby do jedné nebo několika lokalit ve vyspělém regionu

2. fáze superzisků

- monopolní/oligopolní postavení na trhu – technologický náskok firmy či několika firem, růst vysoce kvalifikované pracovní síly, proces výroby není plně automatizovaný. Dochází k aglomeraci z důvodu vysoké náročnosti na vědu, výzkum, design, marketing apod. – firma intenzivně spolupracuje se specializovanými firmami. Vytváří se velké aglomerace koncentrovaných firem, resp. metropolitních areálů.

3. fáze normálních zisků

- zvládnutí a zjednodušení technologie výroby, vstup konkurence – tlak na pokles cen – intenzivní hledání úspor ve výrobě a hledání nových trhů. Mění se struktura zaměstnanosti ve prospěch dělnických profesí. Produkce se vyznačuje prostorovou disperzí vzhledem k novým trhům a využití levnější pracovní síly.

4. fáze normálních „plus“ nebo „mínus“ zisků

- nasycení poptávky, tlak na oligopolizaci (vyšší zisky) nebo eskaluje konkurence (minimální zisky), dochází již k odlivu kapitálu do nových, výnosnějších odvětví, zpomaluje se či zastavuje proces prostorové disperze

5. fáze ztráty

- odvětví charakterizujeme jako zastaralé, omezení nebo ukončení výroby a odchod firem do odvětví jiného či nového, uzavírají se závody, dochází k tzv. delokalizaci. Obvykle se tak již děje v periferních, méně vyspělých regionech.

4) TEORIE ÚZEMÍCH (PROSTOROVÝCH) DĚLEB PRÁCE

- **Doreen Masey** (1944 – 2016); britská geografka
- v rámci svého díla *Spatial Divisions of Labour: Social Structures and Geography of Production* (1984) hledala příčinu změn v prostorové dělbě práce v souvislosti se změnami v prostorové organizaci vtažů ve výrobě
 - dnes lze oddělit řízení firmy, vývoj, účetnictví či propagaci od vlastní výroby (specializace jednotlivých „závodů“ v rámci jedné velké firmy), které se promítá také do prostorového odloučení → v některých regionech se koncertují dělnické profese, jinde profese řídicí – více a „jinak“ kvalifikované
- teorie prostorových děleb práce se opírá o tezi, že firmy využívají meziregionálních rozdílů ve svůj prospěch, zde se rozlišují tři typy firem:
 1. firmy, které veškeré své aktivity realizují v jednom regionu a regionálních rozdílů nevyužívají
 2. firmy, které rozmísťují své závody mezi regiony podle požadavků jednotlivých fází výroby
 - ústředí a vývoj jsou umístěny v nejvyspělejších metropolitních regionech, špičkové výrobní závody se nacházejí v vyspělých průmyslových regionech zatímco montážní linky se nacházejí v zaostávajících regionech s levnou pracovní silou
 3. firmy s klonovanou strukturou
 - firma má ústředí a další závody, z nichž se vyrábí celý produkt, tyto závody nejsou bezprostředně technologicky

4) TEORIE ÚZEMÍCH (PROSTOROVÝCH) DĚLEB PRÁCE

- hlavní příčinu velkých změn v prostorové dělbě práce jsou považovány změny v prostorové organizaci vztahů ve výrobě (např. vyčlenění manažerských funkcí a zánik dříve běžných vedoucích technických pracovníků, předáků)
- k nové prostorové dělbě práce dochází změnou sociálních vztahů, které utvářejí ekonomický prostor → v důsledku jejich změny tak dochází i k vytváření nové formy **problémových regionů**
- za klíčovou skutečnost, na které je nutno založit vysvětlení regionálních diferencí (v souladu s marxistickou orientací), třídní vztahy při výrobě, tedy vztah mezi kapitálem a pracovními silami
- při regionálních analýzách průmyslu je považováno za důležitější než samotné studium odvětví zkoumání **vlastnické a velikostní struktury podniků**; důraz je kladen na roli strategie podniků vedené vždy snahou o maximalizaci zisku

-
- Děkuji za pozornost.